

Leo Catana. Rapport for ophold på DIA den 1.-29. april 2022

I. Plan med opholdet på ansøgningstidspunktet

Jeg havde før ansøgning om ophold på DIA en kontrakt med Oxford University Press om en monografi om filosofihistoriens metode, særligt ved dens opkomst i det 18. århundrede. I bogen skulle indgå et eksempel på de fortolkningsmæssige konsekvenser af denne metode, og her valgte jeg fremstillingen af Sokrates. Siden det 18. århundredes filosofihistorikere i høj grad forsøgte at fremstille den *historiske* Sokrates, ønskede jeg under opholder på DIA at besøge arkæologiske udgravninger og museer, som var relevante for netop den Sokrates. I tillæg hertil ville jeg gerne arbejde videre på bogen. Jeg havde fået tildelt DIA's lejlighed i Neos Kosmos.

II. Opholdet

Besøg af arkæologiske udgravninger og museer

Lykavitos	Besøger udsigtspunktet Lykavitos, der giver indtryk af den enorme dalsænkning, som Athen ligger i, og som tydeliggør, hvordan det klassiske Athen, fx Akropolis, var geografisk forbundet med Piræus via befæstede mure. I Platons dialoger henviser Sokrates til disse mure, deres bygmestre (fx <i>Gorgias</i>), og han henviser til Piræus i flere dialoger.
Piræus	Kort besøg.
Vandløbet Ilissos	hvor Sokrates holdt af at samtale (Xenophon, <i>Memorabilia</i> I.1.5-10), og hvorom Platon beretter, at Sokrates samtalede med Phaidros (Platon, <i>Phaidros</i>). Besøger Ilissos ved Zeus' Tempel øst for Akropolis. Her er flodsengen til den nu udtørrede Ilissos synlig ved den sydøstlige side af Zeus' Tempel, lige ved siden af det byzantinske kapel Sankt Photeine af Ilissos. Siden besøger jeg Ilissos i dens moderne omlægning, nemlig nær Kallithea metrostation, hvor den er kanaliseret. I antikken var Athen gennemskåret af tre vandløb, nemlig Kifisos, Eridanos og Ilissos, der i dag er kanaliseret og langt under jorden.
Vandløbet Eridanos	Er blotlagt ved Monasteraki metrostation.
Pnyx	Folkeforsamlingen (<i>Ekklesia</i>) havde sæde på Pnyx, Filopappos, i dele af det 5. århundrede f.v.t.. Platons Sokrates henviser flere gange til Folkeforsamlingen (fx <i>Staten</i> , <i>Gorgias</i>). Sokrates var, bl.a. ifølge Diogenes Laertios, tilhænger af det athenske demokrati (II.24).
Lykeion	Der ligger øst for Akropolis, og som dels var et gymnasium, som Sokrates frekventerede om morgenen inden han tog ind på Agoraen for at diskutere (Xenophon, <i>Memorabilia</i> I.1.5-10), og som dels er navnet for, og tilholdsstedet for, Aristoteles' filosofiske skole.
Agoraen	Fire besøg. Alle de steder som den historiske Sokrates var knyttet til eller henviser til i Platons, Xenophons eller Plutarchs skrifter: Stoa Basileios, Zeus Eleuterios, Bouleuterion, Tholos, Simons Hus, bystatens fængsel, vanduret, brugt ved retssager. Platons dialog <i>Euthyphron</i> foregår ved Stoa Basileios, og i hans <i>Theaitetos</i> 210d omtales Stoa Basileios; det samme sker i <i>Sofisten</i> . Pseudo-Platons dialoger <i>Eryxias</i> (392a) og <i>Theages</i> (121a) henlægges desuden til Zeus Eleutherios, og her beskrives stedet som et, hvor man kan sidde i fred fra trafikken på den Panathenæiske vej (også Xenophon, <i>Oeconomus</i> 8.1). Sokrates tjente i én omgang som leder af Rådet (406/5?), der holdt til i Bouleuterion, men blev udleet, fordi han var fremmed for opgaven (Platon, <i>Gorgias</i> 474a; Xenophon, <i>Memorabilia</i>

I.1.18). Sokrates' ophold i et fængsel er omtalt i Platons *Kriton* og *Phaidon*, og i Diogenes Laertios II.24 og II.42. Prytanerne holdt til i Tholos'en, og Sokrates foreslog som straf ved sin retssag, at han skulle bispises ved Prytaneion, dvs. der, hvor prytanerne holdt til (Platon, *Apologien* 36d-e; Diogenes Laertios II.42). Den åbne plads midt på Agoraen, hvor småhandlendes borde var opstillet, var også opsøgt af Sokrates (Platon, *Apologien*; Xenophon, *Memorabilia* III.10). Endeligt beskriver Plutarch, *De genio Socratis* 10, at Sokrates gik ad Marmorarbejdernes Vej og advarede, rådet af sin daemon, om nogle svin; denne vej går lige forbi fængslet lige uden for Agoraen. Den senere sofist Libanius skriver i *Apologia Socratis* 43, at der aldrig havde været noget opslag ved Eponymous Heroes om Sokrates. Sandsynligvis foregik retssagen imod Sokrates i Heliaia på Agoraen (Platon, *Theaitetos*). Jeg så også Stoa Atollos, hvor der er vigtige genstande fra det athenske demokrati (steler med indskrifter, lodtrækningsmaskine for jurymedlemmer, mønter, mm.); Sokrates var som sagt for demokratiet, ifølge Diogenes Laertios II.24), samt Stoa politikê, den malede Stoa, nord for Agoraen, på den anden side af jernbanen; her holdt stoikerne til, bl.a. Zenon, som var påvirkede af Sokrates.

Kerameikos Her var den vestligste del af Athens bymur. Byporten, Dipylon, var også vejen videre til Akademiet, ledt af Platon, Sokrates' elev. Kerameikos var også udgangspunktet for den Panathenæiske procession, der endte på Akropolis, ved Ereichteion. Jeg så vejen til Piræus, gravene langs vejen til Piræus, den kanaliserede Eridanos, muren, Den Hellige Indgang, Dipylon og templet Pompeion. Det siges, at der var opstillet en statue i Pompeion af Sokrates, lavet af Lysippos efter Sokrates' dødsdom, som athenerne sidenhen fortrød (Diogenes Laertios II.43). Vejen fører fra Dipylon nordvest mod Platons Akademi, der er 1,5 km fra Kerameikos.

Platons Akademi Går fra Kerameikos til Akademiet. Ser de arkæologiske rester af Akademiet.

Akropolis Dionysos-teatret: Mange digtere fra det 5. århundrede — Aeschylos, Sofokles, Aristofanes og Euripides — fik deres stykker opført her (Barber, *Athens*, 1999, p. 82). Sokrates overværede opførelsen af flere stykker her, bl.a. af Aristofanes og Euripides. Da Sokrates overværede Aristofanes' *Skyerne*, hvori Sokrates blev parodieret, overværede han stykket stående, ikke siddende som de andre tilskuere, for at alle skulle kunne sammenligne repræsentationen med originalen. Sokrates var generelt taknemmelig for satire; den vil gøre os godt, hvis den træffer, men efterlade os upåvirkede, hvis den ikke træffer (Xenophon, *Memorabilia* I.36). Sokrates var født samme år som Euripides (Diogenes Laertios II.45) og hjalp efter sigende Euripides med sine stykker (II.18), og han overværede dem også (II.33). Euripides begræd domfældelsen af Sokrates: "I har dræbt musernes nattergal" (II.44).

Akropolis: Nogle af gratierne på Akropolis var udført af Sokrates (Pausanias, *Descriptio Graecae* 1.22.8; Diogenes Laertios II.19). Om det er sandt, er et åbent spørgsmål. Under alle omstændigheder synes det i dag ikke muligt at identificere dem.

Proklos' Hus Arkæologisk markering på Dionysiou Areopagitou, syd for Akropolis. Proklos var leder af Platons Akademi, dog flere århundreder efter Sokrates' død.

Museum of Epigraphy	Sammen med Folkeforsamlingen på Pnyx er dette museums dekreter fra det athenske demokrati, samt lodtrækningsmaskiner mm., nogle af de vigtigste materielle vidnesbyrd om Athens demokrati. Besøgte også The National Archaeological Museum, der ligger lige ved siden af.
Delfi	Heldagstur med bus. Sokrates besøgte Delfi, ifølge Diogenes Laertios II.23. Præstinden i Delfi, Pythia, udtalte om Sokrates, at han var den viseste blandt mennesker (Diogenes Laertios II.37; Platon, <i>Apologien</i>). Brucker støttede sig i vid udstrækning til Plutarch i sin redegørelse for den sokratiske skole. Plutarch var præst for Pythia i Delfi omkring 95 e.v.t., og der er en stele og et portræt af ham opstillet i det arkæologiske museum i Delfi (portrættet anses ikke længere for ægte). Plutarch skrev <i>De genio Socratis</i> , der omhandler den daemon, som Sokrates henviser til i bl.a. Platons <i>Apologi</i> .
Eleusis	Heldagstur med bus. Platons Sokrates henviser til mysterierne i Eleusis i Platons dialoger (fx <i>Symposion</i> , <i>Phaidon</i>). Ifølge Barber blev initiering i mysterierne indledt ved Ilissos' bredder i Athen, for så at blive afsluttet i Eleusis (Barber 1999: 251). Sokrates' elsker, Alkibiades, blev anklaget for at have parodieret præsterne ved Eleusis (Plutarch, <i>Alcibiades</i> 19, 22).

Arbejde på Det Nordiske Bibliotek

Den fortrinlige bogsamling på Nordisk Bibliotek tillod mig at læse tekster af Plutarch (1.-2. årh. e.v.t.), som er meget relevante for bogprojektet. Jeg læste følgende tekster, som Brucker henviser til i sin fremstilling af Sokrates og hans skole i *Historia critica philosophiae* (1742-744):

Fra Plutarchs *Moralia*:

Plutarch, *De placitis philosophorum*

Plutarch, *De genio Socratis*

Plutarch, *Adversus Colotem*

Plutarch, *Consolatio ad Apollonium*

Plutarch, *De cohibendi ira*

Plutarch, *Quomodo adulator ab amico inter noscatur*

Plutarch, *De Alexandri magni fortuna aut virtute*

Plutarch, *De invidia et odio*, *De liberis educandis*

Fra Plutarchs *Levnedsskildringer*:

Lykurgos og Numa

Alcibiades

Desuden: Pausanias, *Descriptio Graecae*, bog 1.

Desuden læste jeg to andre tekster, som Brucker drøftede i sin Sokrates-fortolkning:

Charpentier, *La vie de Socrate* (Paris, 1650)

Cudworth, *The True Intellectual System of the Universe* (London, 1678)

Samt et moderne studium af Plutarchs virkningshistorie:

North, John, and Peter Mack (eds), *The Afterlife of Plutarch*. London: Institute of Classical Studies, 2018.

Endeligt har jeg afholdt to lange zoom-møder fra Nordisk Biblioteks veranda. Biblioteket har en glimrende internetforbindelse, der tillod mig at søge tekster via Google Books og at deltage i zoom-møder i afviklet på KU i København. Internetforbindelsen i lejligheden i Neos Kosmos viste sig

desværre at være alt for ustabil og langsom til at den kunne bruges til online-møder. En test viste at internetforbindelsen i lejligheden i Neos Kosmos var ca. 10 gange så langsom som den på Nordisk Bibliotek.

Faglige møder med kollegaer under opholdet

John Sellars	Reader ved Royal Holloway (London), Department of Philosophy, og en god kollega. Stipendiat ved The British School under mit ophold. Jeg lyttede til hans foredrag "Aristotle and philosophy as a way of life", afholdt på The British School at Athens den 12. april, kl. 17-18. Om eftermiddagen samme dag mødtes vi ved Det Byzantinske Museum.
Giannis Stamatellos	En tidligere postdoc under mine vinger. Han er præsident ved The Institute of Philosophy and Technology i Athen og ekspert i den historiske Sokrates og brugen af hans lære blandt senantikke platonikere. To møder og fælles besøg på Lykeion.
John Lund	Han er leder af Nationalmuseets antikke afdeling, som også opholdt sig på DIA, mens jeg var der. Han gav meget vigtige henvisninger til udgravninger på Agoraen, som er relevante for mit bogprojekt.
Gorm Tortzen	Pensioneret gymnasielærer, mangeårig underviser ved Græsk og Latin, KU. Drøftelse om den historiske Sokrates. Udveksling om oversættelse.
Simona Zetterberg-Nielsen	Lektor på Nordisk, Aarhus Universitet. Møde om hendes projektet om fikcionalitet i det 18. århundredes danske romaner.
Hallvard Fosshem	Professor i filosofi, Universitetet i Bergen. Han underviste i antik græsk filosofi på Nordisk Bibliotek, mens jeg var der. Vi mødtes flere gange på Det Nordiske Bibliotek og spiste middag sammen.

III. Uforudsete gevinster ved opholdet

- Athen er et internationalt samlingssted for forskere med interesse i antikken, og møderne med ovenstående var mestendels uforudsete, men meget givende.
- Min læsning af Plutarch ved Det Nordiske Bibliotek har overrasket som kilde til Bruckers filosofihistorie, og besøget i Delfi gav krop til den erfaring. Det vil jeg tage med mig i bogprojektet.
- Jeg har taget hundredvis af fotos af arkæologiske udgravninger, som vil blive brugt i min fremtidige undervisning og forskning i antik filosofi på filosofiuddannelsen, KU, — det havde jeg ikke overvejet, da jeg søgte ind på DIA, men det er faktisk en vigtig frugt af opholdet.
- Opholdet har også givet ideer til nye projekter om antik græsk filosofi — blandt andet ideer om tværfaglige, intensive kurser i antik græsk tænkning og kultur (fx arkæologi, arkitektur, teknologi, jura, litteratur, religion, filosofi, mm.), hvor traditionel, tekstbaseret undervisning blev kombineret med besøg af arkæologiske udgravninger og museer, evt. i samarbejde med forskere og studerende fra de andre institutter i Athen, og evt. suppleret med undervisning via video-link. DIA og Det Nordiske Bibliotek rummer en unik fysisk og digital infrastruktur, som kunne udnyttes på mange måder i fremtiden.
- En ide til et nyt forskningsprojekt om brugen af klassiske figurer i tidlig moderne videnskab.
- Det har, måske mindre overraskende, været dybt inspirerende i forhold til mit videre arbejde med bogprojektet at skifte miljø og opholde mig så lang tid i Athen; jeg er vendt tilbage til KU med masser af energi og inspiration.

IV. Det videre arbejde

Opholdet i Athen har givet et førstehåndsindtryk af de materielle efterladenskaber, der vidner om den historiske Sokrates' liv. Den form for viden kan ikke erstattes med læsning, men er uvurderlig i forhold til en dybere forståelse af den historiske Sokrates. Det har givet mig en overbevisning om, at selv om det ikke er muligt at sige noget sikkert om den historiske Sokrates' egen tækning (fordi vi ikke har skrifter overleveret fra hans hånd, kun gengivelser), så er det muligt at sige en hel del om de biografiske omstændigheder for den historiske Sokrates, hvad der kan være filosofisk signifikant. Den viden vil blive brugt i bogprojektet.

Til sidst en stor tak til DIA og dets personale, især Kaspar Thormod og Kirsten Sørensen, for deres støtte undervejs. Det har været et utroligt udbytterigt ophold for mig.

Vh.

Leo Catana

København, den 6.5.2022